

Wat je doet, dat ben je zelf

A. Ladan

NVPP, 4 november 2016

Wie ben ik?

- **Hoe betrouwbaar is het beeld van mij(n) zelf?**
- **Metafoor van de ijsberg**
- **Kandel, Schacter, LeDoux: expliciet en impliciet zelf**
- **Impliciete relatiepatronen**

Impliciet relatiepatroon

- **We worden aangestuurd vanuit impliciete relatiepatronen**
- **Liggen opgeslagen in het impliciete geheugen**
- **Verlopen buiten het bewustzijn om**
- **Zijn onbewust in vanzelfsprekendheid**
- **Bestaan uit herinneringssporen van interacties met belangrijke anderen**
- **Liggen klaar om door bepaalde cues geactiveerd te worden**

Freud: Overdracht

- **Aspecten van betekenisvolle relaties uit het verleden worden “overgedragen” op die in het heden**
- **Relaties spelen zich meer of minder af in de fantasie: continuüm**
- **Aandeel fantasie klein: relaties tussen jong kind en zijn moeder/ vader (bijv. gehechtheidstijlen)**
- **Aandeel fantasie steeds groter naarmate vermogen om te fantaseren toeneemt**
- **Relaties die zich volledig in de fantasie afspelen**

Fantasie en overleven

- **Creëren van fantasiewereld om te overleven**
- **Andere relationele werkelijkheid, die beter te verdragen valt dan de feitelijke**
- **Analysand: eenzaam en ongeliefd leidt tot relationeel uitgangspunt: ik ben afschuwelijk**
- **Troostende fantasie: ik ben een prinses, iedereen houdt van mij**
- **Voldoende innerlijke noodzaak: patroon in impliciete geheugen**
- **Ander en beter te verdragen relationeel uitgangspunt**

Betekenis innerlijke wereld

- **Belangrijk punt in psychoanalytische theorie: niet alleen het tekort, maar ook de eigen innerlijke “oplossing” is van belang**
- **Onhoudbaar relationeel uitgangspunt dat zich tegen je keert**
- **Technisch: zij heeft gelijk met haar verwijt dat ik haar afschuwelijk vind**
- **Ik behandel haar niet als een prinses; ik vind haar afschuwelijk. Zonder “dus”**
- **Impliciete relatiepatronen worden “uitgesproken” in wat je doet**

Onbewust en “opgeleukt”

- **Zelf vanuit geheugenperspectief: totaal van alle opgeslagen informatie**
- **Groot deel niet bewust: impliciet of uit het bewustzijn geweerd**
- **We zijn steeds bezig ons zelf “op te leuken”**
- **Grote consequenties voor de manier waarop we in de wereld staan**
- **Illustreeren aan de hand van onze omgang met “oorlog”**

Onthoofdingen

- **Beelden onthoofdingen door I.S.**
- **Executies Saoedi-Arabië: 150 in 2015, 47 in januari 2016**
- **Openbare onthoofdingen**
- **Belangrijke vorm van publiek vermaak**
- **Andere houding: “onze” onthoofdingen worden minder nauwgezet bekeken**
- **Niet te duidelijk laten worden dat ze plaatsvinden**

Wapenleveranties

- **Gouden tijden voor wapenfabrikanten**
- **Wapens destabiliseren het Midden-Oosten**
- **Saoedi-Arabië is grootste importeur van Westerse wapens ter wereld**
- **Soennieten (S.A. en Qatar) tegen sjiieten (Iran)**
- **Jane's Defense Weekly: duizend groeperingen in Syrië die onderling oorlog voeren**
- **Geen aandacht voor rol van onze wapenleveranties in chaotische machtsstrijd**

Het doden van onschuldige burgers

- Veel media-aandacht voor gevolgen aanslagen Parijs, Brussel en Nice
- Weinig media-aandacht voor gevolgen van onze oorlogsinzet
- Illusie van precisiebombardementen
- Onze interventies hebben vooral tot chaos, geweld en destabilisatie geleid
- De destructie door ons in de moslimwereld is veel groter dan die in omgekeerde richting
- Vermijden van *Identifiable Victim Effect*

Relatief stilzwijgen

- **Over onze daden**
- **Over de gecompliceerde situatie ter plaatse**
- **Over de chaos die wij aanrichten**
- **Geen beelden of foto's van de effecten van onze bombardementen**
- **Niet al te scherp hoeven te zien wat er speelt en wat er gebeurt**
- **In stand houden van toestand van oorlog: wij maken onze terroristen en vluchtelingen voor een groot deel zelf**

Oorlog is business

- **Altijd zo geweest**
- **Niet alleen oliebelangen en wapenindustrie**
- **Privatisering van het oorlogsbedrijf**
- **Private Military Companies (PMC's) nemen een belangrijk deel van het werk op zich**
- **Speelt niet alleen in de logistieke sfeer, maar ook militair, bijvoorbeeld bij drone-programma's**
- **PMC's hebben belang bij het voortduren van oorlog**

Welk ander belang?

- Meeste mensen hebben geen economisch belang bij oorlog
- Enthousiaste, opgeluchte reactie van grote meerderheid in de Tweede Kamer bij meevechten met F-16's tegen I.S.
- Teleurstelling toen communicatieapparatuur niet geavanceerd genoeg bleek voor voluit meevechten in Syrië
- D66: “Dit is echt een domper”

Legitiem destructief zijn

- Iedere gelegenheid om legitiem destructief te kunnen zijn zoveel mogelijk benutten
- Feitelijke situatie niet scherp hoeven te zien
- Effect van ons geweld niet “personaliseren”
- Comfortabeler bij eigen geweld dan bij geweld van de vijand
- Waarom willen we zo graag destructief zijn?

Machteloosheid

- **Levensloop: waar geboren, bij wie, lichamelijk verval/ dood**
- **Relationele machteloosheid: beperkingen, eenzaamheid, vervangbaarheid**
- **Machteloosheid in maatschappelijk opzicht**
- **Fantasie gebruiken om werkelijkheid te verzachten**
- **Relaties zijn voor belangrijk deel illusoir**
- **Aantasting van onze werkelijkheidszin**
- **Godsdienst als verzachter van de werkelijkheid**

Aan machteloosheid valt niet te ontkomen

- Machteloosheid geeft angst, woede en schaamte**
- Toename intensiteit door activeren positie van het kleine, hulpeloze kind**
- Niet kunnen verwoorden wat er speelt**
- Kan zich ook op volwassen leeftijd voordoen**
- Analysand die in impliciete wereld een prinses is**
- Machteloosheid geeft wanhoop en onbegrepen schaamte**
- Zich niet bewust van relationele uitgangspunt: ik ben een prinses**

Narcistische krenking

- Minder machtig in de werkelijkheid van de buitenwereld dan we ons van binnen wanen
- Vanzelfsprekende noties worden verstoord
- *Ik* ben machtig of *degene bij wie ik hoor* is machtig
- “Machteloosmakers” moeten verdwijnen
- Destructie biedt ontlading en macht: *ik* kan jou kapotmaken
- Die macht vormt ideaal tegengif en maakt onze destructiebehoefte begrijpelijk

Oorlog

- **Oorlog: geweld tussen georganiseerde groepen**
- **Oorlog is aantrekkelijke kapstok**
- **Oorlog is “betrouwbaar”**: altijd destructie
- **Uitoefenen van geweld is voorbehouden aan de overheid, die “onze” oorlog voert**
- **“Onze” oorlog moet voldoende vaag blijven**
- **Wegkijken is niet alleen bedoeld om ons zelf als “goed” te kunnen blijven zien**
- **Dient ook om oorlog als kapstok te kunnen blijven gebruiken**

Kapstokken voor onze destructiebehoefte

- **Vredestijd: destructiebehoefte vooral bevredigen met behulp van fantasieën**
- **Vooraf *beelden* van geweld zijn populair**
- ***Zien* van bepaalde handeling activeert voor een deel dezelfde neuronale netwerken als *doen***
- **Interactiviteit doet bevrediging verder toenemen**
- **Grote aantrekkingskracht van visueel geweld**

Destructie van mensen

- Onderzoek studenten: 60 % van de vrouwen en 75% van de mannen fantaseert over vermoorden van mensen die ze niet mogen**
- Oorlog vormt gerieflijke kapstok zolang de voorstelling in ons hoofd niet door de werkelijkheid wordt gelogenstraft**
- Onze binnenwereld vertegenwoordigt de werkelijkheid: wij doden alleen de vijand**
- Nieuwe wapens komen tegemoet aan ongeremd uitleven van destructiebehoefte, bijv. drones**

Het verlangen naar oorlog

- **Oorlog als kapstok voor destructiebehoefte**
- **Brief Gerard Reve aan dominee Dekker**
- **Setting psychoanalyse biedt mogelijkheid om destructieve behoeften onder woorden te brengen**
- **Oorlogspiloot/ legeraanvoerder/ tankcommandant/ Commando**
- **Schuld en schaamte/ impliciete patronen die vanzelfsprekend moeten blijven**
- **Oorlog kan iets zijn om naar te verlangen**

Werkelijkheid van de oorlog

- Verlangen kan alleen gehandhaafd worden als ik niet hoef te zien hoe de oorlog werkelijk is
- Phil Klay: Oorlogsverhalen; PFC Dyer is *Superman*
- De schoonheid van het dronebedrijf
- Zelden droneslachtoffers in het nieuws
- Geen lijkkisten op de vliegvelden
- “Drones”: vasthouden aan de “schone” oorlog in ons hoofd: alleen de vijand wordt gedood, geen “collateral damage”

Het vermogen om de werkelijkheid te zien

- Oorlog kan helpen bij het verdragen van machteloosheid; oorlog als “grote schoonmaak”
- Verlangen naar oorlog onderdeel van Freuds verzachtende middelen
- “Levensverzachters” zijn niet gratis: het zicht op de werkelijkheid wordt minder
- Voldoende toegang tot de eigen binnenwereld is essentieel om innerlijke levensverzachters op niet te destructieve manier te kunnen gebruiken

Wat je doet, dat ben je zelf

- **Belang van onder ogen zien van eigen destructiebehoefte bij beslissingen rond oorlog**
- **Gevolgen van ons militair ingrijpen in de verschillende moslimlanden**
- **Bereidheid machteloosheid te verdragen**
- **Eigen destructiebehoefte als wezenlijk aspect van ons zelf**
- **De werkelijkheid van een oorlog minder verhullen**
- **Aantrekkelijkheid van “oorlog” als kapstok voor eigen destructiebehoefte minder groot** ²⁴